



E



ŠTEFAN IVANČO

*ČARODEJKA
- CESTOVKA*

ŠTEFAN IVANČO

*ČARODEJKA
- CESTOVKA*

www.elist.sk



Autor: © Štefan Ivančo
Fotografie: archív autora
Obálka: © Matej Faltin
Korektúra: Mgr. Anetta Letková
Vydavateľstvo: © Elist s.r.o., Liptovský Mikuláš
Rok vydania: 2019

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná, uchovávaná v rešeršných systémoch alebo prenášaná akýmkoľvek spôsobom vrátane elektronického, mechanického, fotografického či iného záznamu bez predchádzajúceho písomného súhlasu autora, respektíve vydavateľa.

ISBN: 978-80-8197-214-0

Venované mame

PROLÓG

Mami, dnes som mal zvláštny sen. Bol som v ňom oblečený len v spodnej bielizni a spadol som do hovna. Doslova som sa v tých výkaloch vyvával. Keď som konečne vstal, bola na mne minimálne centimetrová vrstva exkrementov. Sen bol taký živý, že som dokonca cítil odporný špecifický smrad. Pochopil som. Sen bol signál od teba, aby som už začal. Na stôl v pracovni tvojho bytu som položil lavór s vodou. Ľavou rukou som sa postupne zbavoval špiny a do pravej som zobral pero. Pozeral som na tvoj portrét zavesený na stene oproti stolu. Zároveň som listoval v rodinných albumoch plných srdcu najdrahších fotografií.

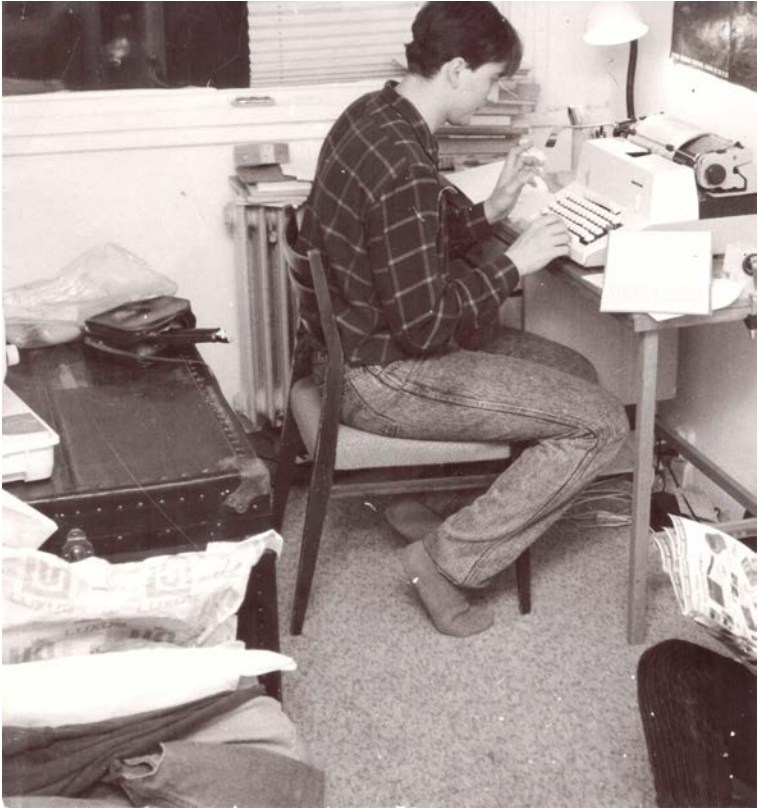
Týmito riadkami plním tvoju poslednú prosbu, ktorú si vyslovila asi dva týždne pred smrťou. Bola si už veľmi chorá a ležala si v hospici Matky Terezy v blízkosti Bardejova. Pán Parkinson bol už dávno v terminálnom štádiu. Chcela si, aby kniha bola o mojej hráčskej závislosti. Prepáč mi. Spomeniem ju. No len okrajovo. Knižka bude o tebe, mamička, o našej rodine a čiastočne aj o mne, pretože všetko, čo v nej bude spomenuté, bude hodnotené z môjho uhla pohľadu. Nikto ma neučil umeniu písať. Knihu určite napíšem v rozpore s uznávanými pravidlami štylistiky, chronológiou deja a inými vecami, o existencii ktorých teraz ani netuším. Tieto riadky píšem aj pre farára a kriminálnika. Bez rozdielu. Obidvaja majú na svete najdrahšiu osobu, o ktorú nechcú prísť. Jedinú a jedinečnú.

Vieš, že som mal vždy rád knihy. Vďaka tebe. Sotva som sa naučil čítať, už si mi radila rôznych autorov, tituly a žánre. Aby si lepšie rozumela môjmu chlapčenskému svetu, brávala si po večeroch, keď som sa chystal spať, do rúk tie isté knihy a čítala si so mnou. Na úkor svojho voľného času, ktorého si nemala veľa. Pracovala si a súčasne si diaľkovo študovala na vysokej škole. Najprv to boli rozprávky hlavne od Andersena, ako aj od slovenských a ruských autorov. Potom prišiel na rad *Ostrov pokladov*, *Morský vlk*, *Dobrodružstvoá Toma Sawyera a Huckleberryho Finna* či kovbojky od Karla Maya. Oveľa neskôr si ma inšpirovala, aby som prelúskal ruských klasikov, hlavne tebou zbožňovaného Dostojevského a potom aj Hemingwaya, Steinbecka, Saroyana, Nietzscheho, Remarquu, Kerouaca, Baudelaira, Préverta, Pasternaka, Babela, Paustovského, Bulgakova, Aškenházyho, Kunderu.

Svoju prvotinu napíšem úprimne a spontánne. Teraz je príliš odvážne očakávať akúkoľvek reakciu anonymnej verejnosti. Možno sa kniha zachová len ako rodinná relikvia. V prípade, že osloví čitateľa, mojou obrovskou neskromnou ambíciou a zároveň túžobným prianím je, aby ľudia, ktorí prišli o svojich najdrahších, zobrali po jej prečítaní do ruky pero. Alebo štetec či hudobný nástroj. Pomáha to. Veľmi. Cieľom je, aby sa tu tragické prelínalo so smiešnym, prítomnosť s minulosťou a budúcnosťou. Bol by som nesmierne šťastný, ak by vyznela ako výsledok symbiózy a harmónie, ako súhra hudobného telesa.

Uplynulo už viac ako pol roka, odkedy si odišla do Tandémie. Po tvojej zdrvujúcej smrti som bol presvedčený, že knihu napíšem maximálne o mesiac. Tak veľmi som sa mýlil! Myšlienky museli dozrieť. Dozrievali každé ráno po prebudení. Prehodnocovali sa každú noc, keď som zaspával. Podarovala si mi takú porciu lásky, že som ju občas nevládal uniesť. Mám o čom písať. Ďakujem. Kniha ako nepatrné, sotva badaťelné vykúpenie vlastnej viny. Kniha ako oslava života najdrahšej bytosti na svete. Je mi nesmierne ľúto a hanbím sa, že som ti ju nedokázal podarovať počas života.

Mamka, viem, že stále si. Nie som veriaci. Viera tu nie je podstatná. Si tu s každým mojím nádychom a výdychom. Si v neopakovateľnej kráse a sviežosti poľných kvetov. Si v kameni. Ak sa veľa kameňov zlúči do jedného celku, vytvorí zlepenec – skalu. Skala mi ťa pripomína azda najviac. Pre jej večnosť a stabilitu. Si v tráve, ktorá vyrastá každý rok. Si kučeravý odraz meteoritu na hladine horskej bystriny. Si veselý vietor, ktorý mi zavše rozstrapatí ešte stále neposlušné vlasy. Si lesná tóna, ktorá ma prichýli svojou sviežosťou v dusnej predzvesti letnej búrky. Si milosrdný tieň na rozpálenej pláži. Si praskot dreva v kozube po návrate zo zasneženého výletu. Si všade. Akurát sa ťa neviem dotknúť. Nevidím tvoju fyzickú podobu. Okrem snov. Si čarodejka. Lúbim ťa.



Ja (1988)

TANDÉMIA

Moja najdrahšia mamička,

vrátil som sa domov na Slovensko do tvojho bytu. Prvýkrát, odkedy si tíško odišla. Uisťujem ťa, že mi vôbec neprekážalo, že si už nestihla navariť. Bol večer, a aj tak sme neboli hladní. Nasledujúce ráno Karina niečo pripravila, takže všetko bolo v poriadku.

Blížila sa hodina rozlúčky, okamih, ktorého sa bojí každý od detského veku a ktorý sa už vníma ako nezvratnosť smrti. Vo chvíli, keď som bol na parkovisku, ale už blízko vchodu do obradnej siene, na mňa neočakávane zavolala Oli. Chúďa, mala bolesti v chrbtici, tak sa do mňa zavesila a ja som ju podopieral až k vchodu. Zábavné, však? Na tvojom pohrebe som sa stal oporou svojej exmanželke. Potom som už s Karinou vstúpil do krematória a v tom momente som ťa uvidel. Pokojne si ležala uprostred diania a vyzerala si oveľa lepšie ako počas strašnej Parkinsonovej choroby. Mala si natmavo zafarbené vlasy bez jedinej šediny a perfektne upravené nechty nalakované načerveno, presne vo farbe rúžu na perách. Tvár ti zdobil pokojný výraz, ktorý akoby kričal: Prišlo vykúpenie, už ma nič nebolí! Tvoje oblečenie, mimochodom, veľmi vhodné na cestovanie, bolo nové a zaobstarala ho tvoja dcéra Ivanka. V bielej blúzke a modrom kostýme si vyzerala ako skutočná dáma. Najbližšie pri tebe stál tvoj muž Tóno a Ivanka. Tóno finančne zrežiroval rozlúčku s tebou a bol skutočný grand. Presne,

ako ti sľúbil. Bola by si na neho hrdá, takisto ako na Ivanku a na našich partnerov Dušana a Karinu, na všetkých vnukov a pravnuka. Bola tam aj tvoja sestra Táňa so synom Olegom, Oli, Ivetka, Fero, Sergej, Klaudia s Peťom, Matúšova žena Henrieta so synom, Ľubo s Hankou, Marika, Beáta, Ivan a aj tí, ktorých si nepoznala až tak dobre. Dali sme ti zahrať dve pesničky. Prvá bola o tebe, tvojej mame a zároveň o tebe a tvojej dcére. Druhá o židovskom krajčírovi, ktorý bilancuje svoj život. Počas pesničiek zaznela celkom slušná reč, v ktorej si hrala hlavnú úlohu. Potom sa za tvojím životom zatiahla opona ako za skvelým predstavením. Presne v duchu starej pravdy: Všetci ľudia sú herci, celý život je divadlo. Pamätáš, túto vetu si vyslovovala často. V duchu som kričal: Bravóóó! A nebol som sám.

Čo sa dialo potom, nebolo také dôležité. Oveľa viac by ťa zaujala bizarná predstava mojej mysle. Základným motívom sa stalo presvedčenie, že ľudia ako ty nikdy svoju púť neskončia. Krajina, v ktorej tvoj život pokračuje, sa volá Tandémia. Je to konštitučná monarchia, pretože ju vedie Najvyššia jasnosť. Najvyššiu jasnosť nikto nikdy nevidel a zrejme nikto nikdy ani neuvidí. Aj keď je to monarchia, pripomína skôr republiku. Každá vysoká štátna funkcia je zdvojená, čo zaručuje absolútnu demokraciu. Tandem sa nedá prehlasovať. Vrcholným orgánom štátnej moci je plénum. Predsedami prezídia pléna je Leonid Iljič Brežnev spolu s Mahátmom Gándhím. Brežnev je jedinou bábkou režimu. Zvolili ho hlavne kvôli legende a výzoru. Jeho spojené obočie sa zlieva do jedného celku, čo je princípom duality. Všetku prácu vykonáva za neho

Mahátmá. Sú tam len dve ministerstvá – ministerstvo vnútra vedené Margaret Thatcherovou a Johnom Kennedym a ministerstvo kultúry vedené Edith Piaf a Elvisom Presleym. V Tandémii žije aj Ján Pavol Druhý, ktorý je opäť futbalovým brankárom. Keď ho tam raz stretneš, spýtaj sa ho, ako to bolo s mníškou, ktorú vyviečil z Parkinsonovej choroby. Vždy ťa to zaujímalo. Tým viac, že bol za tento zázrak neskôr kanonizovaný. Je tam aj Stalin, Roosevelt, Lenin, Churchill, Marx a Platón. Teraz sú z nich radoví občania a nevynikajú ničím osobitým.

Na štarte nového začiatku ťa už netrpezlivo očakáva tvoj milovaný brat Ľoňa. Pri slávnostnej príležitosti tvojho príchodu je už dávno oblečený do rovnošaty maltézskeho rytiera. V Tandémii si ľudia môžu vybrať vek! Pravda, musí ho schváliť plénum. Hlavným kritériom sú ľudské zásluhy počas života na zemi. Ľoňovi vek schválili! Nasledujúcich tisíc rokov bude mať štyridsať! Tento vek si zvolil preto, lebo v štyridsiatke mal najväčší úspech u žien. Mami, teraz sa niečoho chyť! Žije s bývalou tahitskou princeznou, ktorá má devätnásť! Je to tá prvá zľava z Gauguinovho obrazu. Áno, toho s tanečnicami. Svojho času spáchala samovraždu pre nešťastnú lásku. Ľoňa ju už začal učiť po rusky. Prvá fráza, ktorú ju naučil, znie: Kakaja ja bila dura! (Aká som bola hlupaňa!) Zaujíma ma, či sa ti zapáči. Samozrejme, aj on je zvedavý.

Ľoňa pripravuje pre teba uvítací banket. Kto sa na ňom zúčastní, má byť prekvapením. Vraj sa bude podávať víno známeho pozemského vinára Matúša Révu, ktoré máš tak rada. Ríbezliam sa v Tandémii

príliš nedarí, preto vymyslel historicky prvé víno vyrobené kupážou, teda zmiešavaním hrozna a myrty. Dozrievalo v ebenových sudoch hlboko v ozónových pivniciach. Som zvedavý, ako ti bude chutiť.

Mamička, zatiaľ o tom nevieš. Zomrela si 20. januára 2017 a takmer presne mesiac po tebe nás 22. februára 2017 opustil tvoj brat Vova, umelecký maliar interiérov. Bol majstrom umeleckého gýču. V Tandémii bude natierať oblaky z vnútornej strany. Keďže nekreslí na objednávku, konečne uplatňuje vlastnú fantáziu. Niektoré diela sú abstraktné, iné surrealistické a nechýbajú ani klasicistické. Keď tu na zemi zdvihne oči k nebesám, vidíme obláčiky. Niektoré pripomínajú barančekov, iné ľudské tváre. V skutočnosti je to vonkajší odraz vnútornej strany oblaku. Maľby, ktorej autorom je tvoj brat. Pri maľovaní mu pomáha aj Adolf Hitler, ktorý bol počas života tiež maliar. Dolfi nie je taký talentovaný ako Vova, preto mu len asistuje. Podáva mu štetce a farby. Keď nie je čo robiť, aspoň mu vyleští topánky. Adolf Hitler čistí v Tandémii topánky židovi!

Tvoji rodičia si v Tandémii vybrali starobu, pretože chcú pocítiť, čo znamená byť hrdí na svoje deti. Zomreli príliš mladí, tak si to veľmi nepamätajú. Mama chcela, aby bol otec konečne len s ňou a nie na večných plavbách po moriach a oceánoch. Zvítaš sa s nimi už zajtra. Opatruje ich teraz sestra Ada s mužom Dimkom. Tiež sa ťa už nevedia dočkať a tešia sa na teba. Rodičia už vedia, že prídeš, veď ti nedávno mávali z druhého brehu.



*Bella s manželom Tónom, mladším bratom Ľoňom,
Tónovou mamou Gizelou a Bellinou mamou Liljou (1965)*

CESTA

Cesta je spôsob, ako prekonať vzdialenosť z bodu A do bodu B. Ak sa premiestňujete letecky, jej trajektóriu predstavuje priamka. Akýkoľvek iný spôsob cestovania je kľukatý s dlhými a prudkými zákrutami, s klesaniami a stúpaniami. Cesta znamená nekonečnosť priestoru. Cesta je večnosť. Cesta je odraz mesačného svitu na vodnej hladine. Cesta sa stráca v poli, aby sa neskôr vynorila v lese. Cesta je filozofia. Cesta je náboženstvo. Cesta je čas medzi prílivom a odlivom. Medzi úsvitom a západom slnka. Cesta je spôsob, ako dať životu kvalitu. Cesta je spôsob, ako si pokaziť život. Cieľom cesty sú väčšinou peniaze. Cieľom peňazí je získanie moci. Ak máš moc, máš viac peňazí. Cesta je poézia. Cesta je melodráma, komédia a súčasne tragédia.

Cesta vyjadruje svetonázor prostredníctvom politického presvedčenia. Ustavične ťa to ťahalo doľava. Vo svojej naivnej duševnej kráse si verila v myšlienku sociálnej spravodlivosti, ktorá bola pre teba garantom kvality medziľudských vzťahov. Priamoúmerná závislosť. Čím väčšia sociálna spravodlivosť, tým lepšie vzťahy medzi ľuďmi. Človek človeku bratom alebo sestrou. Tak ako to bolo kedysi v Československu. Nevedela si sa zmieriť s pomermi, keď sa človek pre človeka stával vlkom. Týmto prirovnaním si komentovala novodobú históriu Slovenska. Nemohla si pochopiť, kam sa vytratila dobrota a žičlivosť. „Čistému všetko čisté,“ hovorievala si.

Nikdy nezabudnem, s akou imponujúcou intenzitou si obdivovala silné osobnosti spoločenského a politického diania. Priťahovali ťa ako magnet, pretože sama si bola silná. Najprv to bol Gorbačov, potom Mečiar. V prípade bývalého slovenského viacnásobného premiéra si sa nedala zmiasť. Nikdy si však neprižnala, že si sa mýlila. Neskôr tvoje rozčarovanie sprievádzalo mlčanie. Vedel som, že ak by tvoje mlčanie kričalo, premiér by bol nútený podať demisiu skôr. Aj klamári a demagógovia majú rešpekt pred okultnou mágiou zaklínača. Absolútnym miláčikom až do konca tvojich dní bol Putin.

„Rusko potrebuje medzinárodný rešpekt. Rusko potrebuje múdreho a silného diktátora!“ Tvoje nevyvrátiteľné argumenty a neexistencia inej dôstojnej politickej kandidatúry ti v mojich očiach dávajú za pravdu.

Intelektuálna špička sveta každý rok udeľuje Nobelove ceny. Nechápem dôvod, prečo chýba hlavná kategória. Podľa môjho názoru by to mala byť ľudskosť. Nobelova cena za mamu. Nobelova cena za babku. Tvoja cesta, mamička, je cestou ľudského génia. Určite ani náznakom nepripomína priamku. Platilo to aj vtedy, keď si už dávno prekonala vek, keď ľudia túžia dosiahnuť priamku. Priamka je synonymom stability. Tvoja cesta ukazuje smer a spôsob, akým sa priblížiť k dokonalosti. K absolútnej добрote cestou obetovania vlastného šťastia, snov a ambícií. Moja sestra a ja sme vyvolení, pretože sme tvoje deti.

7. apríla 1999. Cestujem s tebou z Košíc do ukrajinského hlavného mesta Kyjev. Je neskorá noc. Z autorádia sa ozýva príjemný zamatový hlas folkového speváka. Rádio hrá tichučko, sotva ho počuť. Sedíš vedľa mňa na sedadle spolujazdca. Dávaš pozor, aby sa nám nič nestalo a aby som nezaspal. Ukazovák tvojej pravej ruky je pevne zabodnutý do špičky nosa. Neklamný znak, že by si najradšej spala, ale nemôžeš, lebo si mojím živým anjelom strážnym. „Lenivá huba je hotové nešťastie!“ hovoríš a donekonečna rozprávaš. Teraz je tёмou tvoje detstvo. Spomínaš na svojho otca Josifa.

Narodila si sa 17. januára 1943 v gruzínskom Batumi počas druhej svetovej vojny. Obyčajný biely uvrešťaný balíček, ktorý sa krikom hlásil na svet. Vtedy nikto netušil, akú výnimočnosť dosiahne tento človečik. Otec bol námorník. Jeho domovským prístavom bola Odesa. Počas vojny bojoval v radoch Červej armády. Pretože nemohol byť fyzicky s vami, musel prísť na spôsob, ako vás chrániť. Vymyslel to múdro. Jednoducho svoju rodinu ukrýval pred vojnou. Preto si sa narodila v inom prístave a nie v ohrozenej Odese. Prišla si na svet ako druhé dieťa budúcej veľkej rodiny. V Batumi ste žili necelý rok a potom vás otec dopravil loďou na exotickú Kamčatku do mesta Petropavlovsk-Kamčatskij na úpätie sopky Kľučevskaja. Mal definitívnu istotu. Mohol sa pokojne venovať vojne a nasadzovať vlastný život za svoju vlasť a za rodinu. Z kamčatských čias si pamätáš prekvapujúce detaily, veď si bola malé dieťa. Čiastočne aj z maminho rozprávania. Vieš, že ste tam bývali približne do polovice roka 1949. Bol to nebezpečný kraj. Časté

zemetrasenia, vysoká kriminalita. Banderovci na úteku. Krajinu trápil ukrutný hlad a bieda spôsobená vojnou. Pocit hladu si pamätáš najvýraznejšie. Neskôr v dospelosti prerastie tento pocit do fóbie. Je z teba vynikajúca kuchárka a gazdiná. Vždy ste mali navarené viac ako jedno jedlo denne. V lete ste zavárali kompóty, džemy, rôzne dobroty, zásobovali ste sa na zimu. Často si navarila nielen pre nás, ale aj pre hladné dieťa, ktoré si náhodou stretla na ulici. Mama ti ešte o Kamčatke porozprávala, že keď ľudia ráno opúšťali príbytky, naťahovali špagáty približne v metrovej výške. Robili to kvôli snehu. Cez deň ho neraz napadalo veľmi veľa a hrozilo, že večer netrafia domov. Žil tam s vami aj polopes, polovlk, ktorý vás statočne a oddane chránil.

Tvoje rozprávanie prerušil policajt. Zastavil nás s cieľom bežnej cestnej kontroly. V tme si nevšimol, že máme diplomatické značky. Úctivo sa ospravedlnil a zároveň dodal, aby sme si dávali pozor, pretože na okolí vyčíňa organizovaný gang, ktorý sa zameriava na okrádanie cudzincov. Hlavne na ich autá. Poprial nám šťastnú cestu. Tvojím cieľom bola akreditácia vlastnej cestovnej kancelárie na veľvyslanectve Slovenskej republiky v Kyjeve. Chystala si sa legalizovať svoje podnikateľské aktivity v súlade s platnou legislatívou. Ja som cestoval kvôli záujmom firmy. Táto cesta mi azda najviac utkvela v pamäti. Absolvovali sme spolu niekoľko desiatok podobných ciest. Väčšinou si bola rozprávačom a ja vdáčným poslucháčom. Už sa teším na ďalšiu jazdu. Počet budúcich ciest nie je ohraničený žiadnym číslom.

Dnes mi tieto cesty veľmi chýbajú. Spoločné cestovanie už nezávisí od mojej vlastnej vôle. Čakanie je ukrutne ťažké. Podobne ako vydržať nerozprávať sa s tebou. Aspoň telefonicky... A tak čakám. Na správny sen.



Bella a ja (1966)

RODINA

Odesa, január 1959, tvoje šestnásťte narodeniny. Vyzeráš úžasne. Tvoja nezrelá fyzická krása pripomína svetové herecké hviezdy z filmového plátna. Dnes je tvoj veľký deň. Okrem blížiacej sa oslavy narodenín dostaneš o chvíľu svoj prvý občiansky preukaz. Po hodinách čakania konečne stojíš oproti úradníkovi. Je to mohutný vysoký chlap. Jeho fúziská a celý zjav nápadne evokuje prirovnanie k výzoru záporožského kozáka.

„Devuška, daj mi, prosím, svoj rodný list,“ požiada ťa, keď sotva prekročíš prah kancelárie.

„Neexistuje,“ odpovedáš a plec a bradu vystrčíš trochu viac dopredu ako zvyčajne. Si v plnej bojovej pohotovosti.

„Ako je to možné? Vieš, že za stratu dokladov je pokuta? A vôbec, ako ti mám bez dokladu totožnosti vystaviť občiansky preukaz?!“

„Prepáčte, rodina sa často sťahovala kvôli vojne. Rodný list sa niekde zapotrošil. Matriku v rodnom Batumi zbombardovali. Nevieľ zabezpečiť ani duplikát.“

Kozák zmäkne, keď počuje o vojne.

„Dobre, dobre. Nejako si poradíme. Ako sa voláš?“

„Izabela Josifovna Trembickaja.“

„Čože?!“ zrukuje úradník. „Izabela nie je sovietske meno! Nemôžem vydať občiansky preukaz na imperialistické meno!“